

MITEN NUORTEN PÄIHTEIDEN KÄYTTÖ ON MUUTTUNUT VUODESTA 1995 VUOTEEN 1999?

SALME AHLSTRÖM – LEENA METSO – EEVA LIISA TUOVINEN

Nuorten päihteiden käyttö on herättänyt viime aikoina kasvavassa määrin huomiota. Huma-laisten nuorten näkyminen viikonloppuisin kaupunkikuvassa niin pääkaupungissa kuin muissakin maamme kaupungeissa on herättänyt kiusallista huomiota EU:n puheenjohtajamaan emännissä ja isännissä, kun kokouksiin saapuvat vieraat ovat ihmetelleet ilmiön syitä. Estoton alkoholin juominen julkisilla paikoilla on johtanutkin joissakin kaupungeissa järjestyssääntöjen tiukennuksiin.

Nuorten on arveltu aloittavan alkoholijuomien kokeilunsa entistä varhemmin. On alettu puhua ”lapsijuopoista”, vaikka käsitettä ei ole määritelty sen enempää iän kuin juoppouden osaltakaan. Alaikäisten alkoholijuomien hankintaan on kiinnitetty huomiota esimerkiksi Alkon ikävalvontaa tehostamalla. Hankalaksi on koettu se, että vanhemmat hankkivat alaikäiselle lapselleen alkoholijuomia ja perustelevat sitä väitteellä, että ”se tulee halvemmaksi ja hankkii ne sen kuitenkin”.

Alkoholin kokonaiskulutus ei juuri ole lisääntynyt 1990-luvun jälkipuoliskolla. Sen sijaan kulutuksen rakenteessa on tapahtunut muutoksia, jotka ovat merkityksellisiä nuorison näkökulmasta. Vuoden 1995 alusta lähtien päivittäistavarakaupoissa on saanut myydä käymisteitse valmistettuja alkoholijuomia, joiden alkoholipitoisuus on enintään 4,7 prosenttia. Aikaisemmin prosenttiosuus oli enintään 2,8. Siiderien ja Long Drink -juomien valikoima on sen jälkeen monipuolistunut, ja juuri nämä juomat ovat makeutensa takia nuorten suosimia.

Juha Partasen ja Leena Metson (1999) ai-

kuisväestön huumeiden käytöstä tekemän tutkimuksen perusteella tiedämme, että 1990-luvun päättyessä olemme keskellä huumeaaltoa, joka ei toistaiseksi osoita laantumisen merkkejä. Ensimmäinen huumeaalto osui maahamme 1960-luvun jälkipuoliskolla ja laantui 1970-luvun alussa (Hakkarainen 1992). Missä määrin tämä aalto on vaikuttanut nuorison päihteiden käyttöön? On väitetty, että juuri laittomat huumeet olisivatkin nuorisomme suurin ja vakavin ongelma.

Vuonna 1994 Euroopan neuvoston Pompidou-ryhmä käynnisti kansainvälisen tutkimusprojektin The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) vertailukelpoisen tiedon saamiseksi nuorten päihteiden käytöstä. Tutkimusta koordinoi ruotsalainen Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). Suomen osuudesta tutkimuksessa on vastannut Stake-sin Alkoholipoliittinen tutkimusyksikkö.

Tässä artikkelissa kuvaamme nuorten päih-teiden käytössä aikavälillä 1995–1999 tapahtuneita keskeisiä muutoksia. Aineisto ja tulokset esitetään yksityiskohtaisesti myöhemmin ilmestyvässä tutkimusraportissa (Ahlström & al., käsikirjoitus). Kansainvälisen vertailevan analyysin tulokset julkaistaan joulukuussa 2000.

AINEISTO

Ensimmäinen ESPAD-aineisto kerättiin ke-väällä 1995 yhteensä 23:ssa Euroopan maas-sa ja toinen keväällä 1999 yhteensä 30 maas-

sa. Vuonna 1995 tutkimuksen kohdejoukkona olivat vuonna 1979 syntyneet koululaiset ja vuonna 1999 vastaavasti vuonna 1983 syntyneet koululaiset eli 15–16-vuotiaat. Suomessa kyseinen ikäluokka on peruskoulun 9. luokalla. Iän ja aineistonkeruujankohdan lisäksi kaikki vertailukelpoisuuteen vaikuttavat tekijät, kuten aineistonkeruumenetelmät, kyselylomake ja raportointi, on yhdenmukaistettu eri maissa niin pitkälle kuin mahdollista.

Suomessa on kumpanakin vuonna käytetty ositettua ryväsotantaa. Ositteet muodostettiin alueen, kaupungistumisasteen ja vuonna 1995 myös kielen mukaan. Kustakin ositteesta poimittiin satunnaisesti koululuokat ja kysely tehtiin kaikille valittujen luokkien oppilaille yhden oppitunnin aikana. Oppilaat sulkiivat itse vastauksensa kirjekuoriin tunnistamattomuuden takaamiseksi. Vuoden 1995 aineistosta poistettiin jälkikäteen oppilaat, jotka eivät olleet syntyneet vuonna 1979, ja vastaavasti vuoden 1999 aineistosta ne, jotka eivät olleet syntyneet vuonna 1983.

Molempina vuosina pääkaupunkiseudun oppilaat olivat yliedustettuina, koska haluttiin varmistaa vertailumahdollisuus pääkaupunkiseudun ja muun maan välillä. Vuonna 1995 myös ruotsinkieliset oppilaat olivat yliedustettuina, mutta koska erot ruotsinkielisten ja suomenkielisten oppilaiden välillä osoittautuivat vähäisiksi, vuonna 1999 tästä asetelmasta luovuttiin ja ruotsinkielisiä oli mukana otoksessa suhteessa ruotsinkielisten kokonaismäärään. Joidenkin ryhmien yliedustus aiheuttaa sen, että koko maan tuloksia laskettaessa havainnot on painotettava vastaamaan ryhmän todellista kokoa. Molempina vuosina käytettiin ositekohtaisia painoja, joilla korjattiin myös pienempiä ositteiden välisiä eroja. Otanta tehtiin kumpanakin vuonna Jyväskylän yliopiston koulurekisteristä (Förmäkangas 1999).

Suomessa käytännöllisesti katsoen kaikki oppivelvollisuusikäiset ovat peruskoulussa. Osokehikkoon eivät kuuluneet esim. vammaisille tarkoitettut erityiskoulut, joissa on noin 2,4 prosenttia peruskoululaisista. Sekä

Taulukko 1. Espad-projektin aineistot vuosina 1995 ja 1999

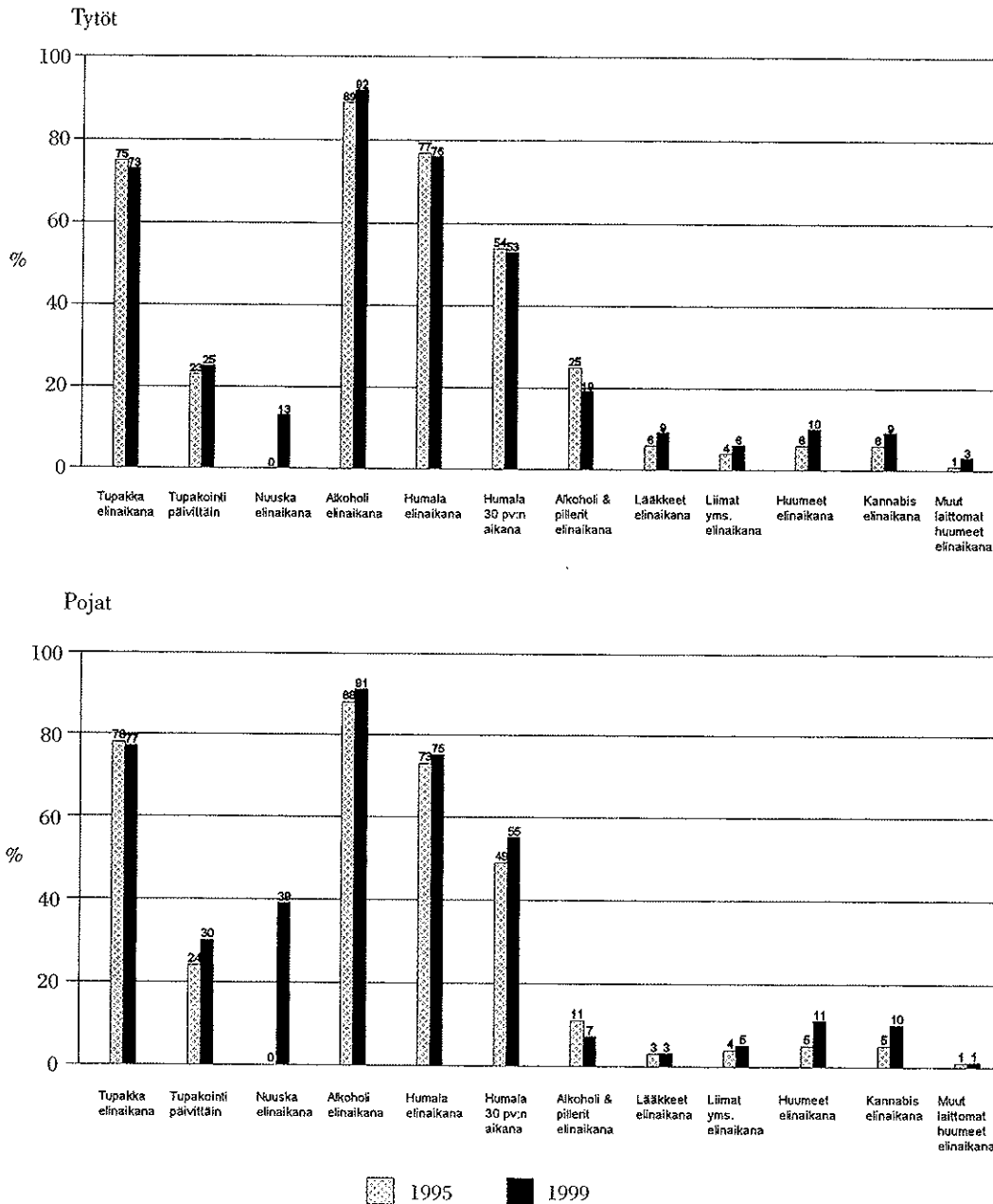
	1995	1999
Luokkien lukumäärä	121	177
Kieltäytyneitä luokkia, jotka korvattu toisilla satunnaisesti valituilla luokilla	10	1
Ikäkohorttiin kuuluvien oppilaiden määrä (N)	2 161	3 109
Vastausprosentti	92	90
Edustavuus ikäluokasta, %	85	83

vuonna 1995 että vuonna 1999 kyselyyn vastanneista peruskoulun 9. luokan oppilaista viisi prosenttia ei kuulunut tavoiteltuun ikäkohorttiin, koska he olivat aloittaneet koulunsa nuorempina tai vanhempina kuin 7-vuotiaina tai jääneet luokalle. Vastaavasti voimme olettaa, että saman verran (5 %) kohdejoukosta jäi tavoittamatta sen takia, että he eivät olleet 9. luokalla.

Koululaiskyselyissä aineiston laatuun vaikuttaa oppilaiden lukumäärän ja vastausprosentin lisäksi myös koulujen/luokkien lukumäärä, koska on mahdollista, että saman luokan oppilaat ovat joissakin asioissa samankaltaisempia kuin eri luokkien oppilaat.

Taulukossa 1 on esitetty otosten perustiedot. Vuonna 1999 mukana oli enemmän luokkia ja myös oppilaita kuin vuonna 1995. Molempina vuosina kieltäytynyt koulu korvattiin toisella samasta ositteesta satunnaisesti valitulla koululla. Vuonna 1995 kieltäytyneitä kouluja oli enemmän kuin vuonna 1999. Toisaalta vuonna 1999 poissaoloja oli hieman enemmän kuin vuonna 1995, joten vastausprosentti jäi vuonna 1999 vähän alhaisemmaksi kuin vuonna 1995.

Kuvio 1. Päihteiden käyttö 15–16-vuotiaiden keskuudessa vuosina 1995 ja 1999 sukupuolen mukaan, %

Vuonna 1999 kysymykset olivat pääosin samoja kuin vuonna 1995, mutta jonkin verran oli lisätty kaikille maille yhteisiä kysymyksiä ja myös muutama oma kysymys, esimerkiksi kysymys alkoholin hankinnasta. Pienistä eroista huolimatta vuosien 1995 ja 1999 aineistot ovat varsin hyvin vertailukelpoisia.

LAITTOMIEN HUUMEIDEN KOKEILU YLEISTYNYT

Kuviossa 1 kuvataan nuorten päihteiden käytössä tapahtuneita muutoksia vuodesta 1995 vuoteen 1999. Tupakoinnissa ja alkoholin käytössä ei tarkastelujakson aikana ole tapahtunut muutoksia. Vuonna 1999 pojista huomattavasti suurempi osa oli kokeillut elinaikana

Taulukko 2. 30 viime päivän aikana käytetyt juomalajit sukupuolen mukaan vuosina 1995 ja 1999, %

	Työt		Pojat	
	1995	1999	1995	1999
Tehdasvalmisteiset alkoholijuomat				
Siideri	–	59	–	42
Olut	46	34	55	51
Väkevät	39	41	40	44
Viini	40	32	34	26
Long Drink -juomat	–	32	–	24
Kotitekoiset alkoholijuomat				
Kotiviini	23	14	22	14
Kilju	9	6	15	10
Kotiolut	9	5	16	8
Pontikka	5	4	9	7
Sahti	2	1	5	3
Muu alkoholi				
Pirtu	–	6	–	8
Salakuljetetut alkoholijuomat				
Väkevät	–	2	–	5
Olut	–	2	–	5
Pirtu	–	1	–	4
Viini	–	1	–	1

kanaan nuuskaa kuin tytöistä. Pojista joka kymmenes oli käyttänyt nuuskaa elinaikanaan vähintään 40 kertaa. Alkoholi on yhä suomalaisten 15–16-vuotiaiden valtapäihde.

Sekä tyttöjen että poikien alkoholin ja pillereiden yhteiskäytön kokeilut ovat vähentyneet. Elinaikanaan jotain laitonta huumetta kokeilleiden tyttöjen ja poikien osuudet ovat lisääntynyt merkittävästi. Koska laittomien huumeiden kokeilut ovat pääsääntöisesti kannabiskokeiluja, kannabista kokeilleiden osuus on lisääntynyt huomattavasti. Muita laittomia huumeita kokeilleiden osuus on hyvin pieni. Tyttöjen keskuudessa osuus on kasvanut, koska muutamat tytöt eri puolilla Suomea ovat kokeilleet poltettavaa heroïinia.

SIIDERIEN JA LONG DRINK -JUOMIEN
SUOSIO RAJUSSA KASVUSSA

Taulukossa 2 ovat nähtävissä eri alkoholijuomia 30 viime päivän aikana käyttäneiden osuudet sukupuolen mukaan. Siiderin ja Long Drink -juomien juomista ei kysytty vuonna 1995, koska niiden myynti oli verraten vähäistä. Se on lisääntynyt huomattavasti vuoden 1995 jälkeen, jolloin niiden myynti sallittiin päivittäistavarakaupoissa. Vuonna 1995 siiderin osuus vähittäin myydystä alkoholista oli kolme prosenttia ja Long Drink -juomien kaksi prosenttia ja vuonna 1998 vastaavat prosenttiluvut olivat 6,3 ja 4,7. Tytöistä enemmän kuin poolet ja pojista lähes puolet oli juo-

Taulukko 3. Eri päihteiden monikäyttö vuonna 1999

	Käyttänyt ao. ainetta (N)	Tupakoinut myös päivittäin (%)	Poltanut myös savukkeita (%)	Käyttänyt myös nuuskaa (%)	Ollut myös humalassa (%)	Käyttänyt myös alkoholia ja pillereitä yhdessä (%)	Käyttänyt myös rauhoittavia ja unilääkkeitä (%)	Käyttänyt myös liuottimia, liimaa yms. (%)	Käyttänyt myös kannabista (%)	Käyttänyt myös muita laittomia huumeita (%)
Tupakointi päivittäin	857	-	100	55	99	32	14	13	27	5
Käyttänyt elinaikana										
Savukkeita	2 318	37	-	33	90	17	8	7	13	3
Nuuskaa	793	59	97	-	96	22	9	11	25	4
Ollut humalassa	2 346	36	89	33	-	18	7	7	13	3
Alkoholia ja pillereitä yhdessä	409	66	98	43	99	-	33	23	34	11
Rauhoittavia tai unilääkkeitä	177	66	97	42	97	77	-	30	44	15
Liuottimia tai liimaa yms.	167	65	97	53	94	59	32	-	32	14
Kannabista	305	76	99	65	99	46	27	17	-	18
Muita laittomia huumeita	64	69	98	52	99	74	43	36	87	-
Kaikki yhteensä	3 109	28	75	26	76	13	6	5	10	2

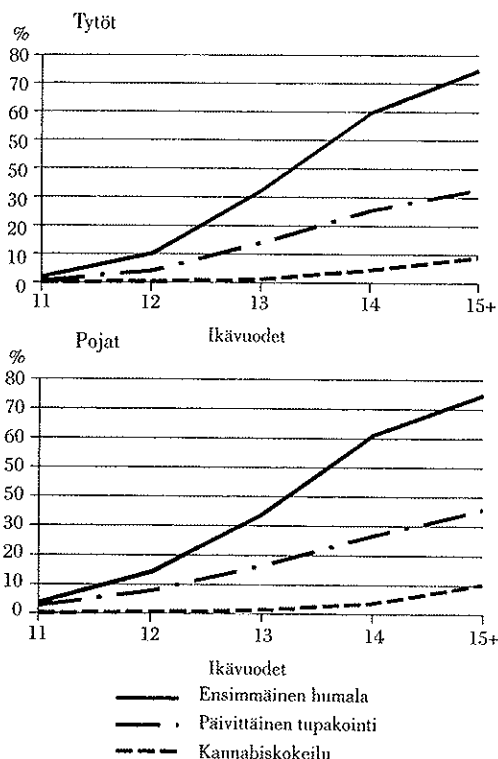
nut siideriä 30 viime päivän aikana. Siideristä onkin tullut tyttöjen eniten suosima alkoholi-juoma. Long Drink -juomien juominen on nuorten keskuudessa yhtä yleistä kuin viinien juominen. Siiderin ja Long Drink -juomien käytön yleistymisen on vähentänyt tyttöjen oluen ja viinien juomista. Olut on edelleen poikien eniten suosima alkoholijuoma, mutta myös pojilla viinien juominen on vähentynyt merkittävästi, oluen juominen vain hieman.

Kaikkien kotitekoisten alkoholijuomien juominen on vähentynyt tarkastelukaudella, mutta se on silti yleisempää kuin aikuisilla. Tutkimuksen kohteena olevasta ikäluokasta seitsemän prosenttia ilmoitti juoneensa 30 viime päivän aikana pirtua ja 1-4 prosenttia nuorista oli juonut erilaisia salakuljetettuja alkoholijuomia.

PÄIHITEIDEN MONIKÄYTTÖ YLEISTÄ

Päihteiden monikäyttöä kuvataan taulukossa 3. Tupakointi ja alkoholin käyttö liittyvät erittäin läheisesti yhteen. Lähes jokainen päivittäin tupakoiva nuori on myös ollut joskus humalassa. Lähes kaikki päihteiden kokeilijat ovat olleet myös joskus humalassa. Rauhoittavia ja unilääkkeitä kokeilleista sekä muuta laittonta huumetta kuin kannabista kokeilleista noin kolme neljäsosaa on kokeillut myös alkoholin ja pillereiden yhteiskäyttöä ja liimoja ja kannabista kokeilleista noin joka toinen. Noin kolmasosa alkoholia ja pillereitä yhdessä kokeilleista, rauhoittavia ja unilääkkeitä kokeilleista ja liimoja tai vastaavia kokeilleista oli kokeillut kannabista. Muuta laittomia huumeita kokeilleista oli kokeillut kannabista.

Kuvio 2. Ensimmäisen humalan, päivittäisen tupakoinnin ja kannabiksen kokeilun aloitusikien kumulatiiviset prosenttiosuudet vuonna 1999, sukupuolen mukaan

tonta huumetta kokeilleista 87 prosenttia oli kokeillut kannabista.

Tulokset osoittavat, että humalakokeilut ovat yhteydessä kaikkien muiden päihteiden kokeiluun. Lisäksi eri päihteiden käyttö kasautuu samoille nuorille.

ALOITUSIKÄ EI OLE VARHENTUNUT

Kuviossa 2 on esitetty aloitusikien kumulatiiviset prosenttiosuudet ensimmäiselle humalalle, päivittäiselle tupakoinnille ja kannabiskokeilulle.

Alle 12-vuotiaana ensimmäisen kerran humaltuneita on hyvin vähän ja 12-vuotiaanakin humaltuminen on melko harvinaista. Suurin osa nuorista aloittaa humalakokeilut peruskoulun yläasteella 13–15-vuotiaana. Päivittäisen tupakoinnin aloittaa 12-vuotiaana tai nuorempana noin kuusi prosenttia nuorista ja se yleistyy tasaisesti yläasteella. Kannabiskokeilut ennen 15. ikävuotta ovat hyvin harvinaisia, ne alkavat yleistyä 15-vuotiaana, mutta pääasiassa ne ajoittuvat vasta peruskoulun jälkeiseen aikaan eli 16–18 vuoden ikään (Partanen & Metso 1999).

Tyttöjen ja poikien välillä ei ole eroja minikään päihteen aloitusikänsä kumulatiivisen prosenttijakautuman kohdalla. Eikä aikavälillä 1995–1999 ole tapahtunut muutoksia.

Tyttöjen ja poikien välillä ei ole eroja minikään päihteen aloitusikänsä kumulatiivisen prosenttijakautuman kohdalla. Eikä aikavälillä 1995–1999 ole tapahtunut muutoksia.

SUOMALAISET NUORET JUOVAT ULKONA

Yleisin nuorten juomisaikka on toisen koti (41 %), seuraavaksi yleisimmin juominen tapahtuu ulkosalla (25 %), omassa kodissa (24 %) ja diskossa (16 %). Tyttöjen ja poikien välillä ei ole eroja juomisaikan valinnassa. Tarkastelukauden aikana nuorten ulkona juominen on hieman vähentynyt, mutta vuonna 1995 se oli Suomessa paljon yleisempää kuin missään muussa Euroopan maassa (Hibell & al. 1997).

VANHEMMATKIN HANKKIVAT LAPSILLEN

Valtaosa nuorista on saanut viime käyttökertansa alkoholijuomat sisarusten tai kavereiden ostamina tai tarjoamina (taulukko 4).

Vanhemmat olivat ostaneet tai tarjonneet juomia 18 prosentille nuorista. Näistä nuorista lähes puolet oli hankkinut alkoholijuomia myös jollain muulla tavoin.

Suurempi osa pojista kuin tytöistä ilmoitti vuonna 1999 hankkineensa alkoholijuomansa päivittäistavarakaupoista, kioskeista, Alkosta ja huoltoasemilta. Tytöille sisarukset ja kaverit ostavat tai tarjoavat useammin kuin pojille.

YHTEENVETO JA KESKUSTELU

Poikien tupakointitavat ovat muuttuneet. Savukkeiden lisäksi ikäluokan pojista runsas

kolmasosa on kokeillut nuuskaa. Eikä kyse ole pelkästä kokeilusta, koska joka kymmenes pojista ilmoitti käyttäneensä nuuskaa elämänsä aikana vähintään 40 kertaa. Nuorten terveystapatutkimuksessa on seurattu nuuskan kokeilua ja käyttöä vuodesta 1981 (Rimpelä & al. 1999). Nuuskan kokeilu on lisääntynyt 16- ja 18-vuotiaiden poikien keskuudessa tasaisesti. Nuuskan käyttö ei ole korvannut savukkeiden polttoa.

Alkoholi on edelleen 15–16-vuotiaiden valtapäihde. Kolme neljäsosaa ikäluokasta on kokenut humalan ja noin puolet tytöistä ja pojista on ollut vähintään kerran humalassa 30 viime päivän aikana. Osuus on niin suuri, että kasvunvaraa tuskin enää on, koska vain yhdeksän prosenttia ikäluokasta on raittiita.

Humalaan tutustutaan yläasteella. Alle 12-vuotiaista humalassa on ollut ani harva, eikä missään tapauksessa ole perusteltua väittää, että meillä olisi suuri joukko lapsia, jotka juopottelevat samaan tyyliin kuin ”aikuiset juopot”, joita tapaa päivittäin ostoskeskuksissa ja Alkon myymälöiden läheisyydessä.

Tämä ei tarkoita sitä, että vakavia ongelmia ei aiheutuisi 15–16-vuotiaiden humalahakuisesta juomisesta. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että monipäihdekäyttäjät ovat kokeneet humalan keskimäärin muita aikaisemmin (Ahlström & al. 1996). Esimerkiksi tieliikenteessä humala on tälle ikäryhmälle riski: vuonna 1995 pojista 20 prosenttia ilmoitti ajaneensa mopoa, moottoripyörää tai autoa alkoholin vaikutuksen alaisena, vuonna 1999 vastaava prosenttiosuus oli lähes 30. Ainoastaan Italiassa ja Sloveniassa prosenttiosuudet olivat yhtä korkeita vuonna 1995 (Hibell & al. 1997).

Tulokset osoittivat, että 15–16-vuotiaista nuorista kannabista oli kokeillut 10 prosenttia. Aikuisten huumeekyselyn perusteella tiedämme, että kannabiskokeilut ovat yleistyneet ja tavallisimmin kannabista kokeillaan ensi kerran 15–20-vuotiaana (Partanen & Metso 1999). Tämä merkitsee sitä, että tämän ikäkohortin kannabiskokeilut tulevat hyvin todennäköisesti lisääntymään lähivuosina.

Taulukko 4. Viime käyttökerran alkoholijuomien hankintatavat, %

Hankintatapa	Tytöt	Pojat
Alkosta	0,8	1,6
Elintarvikeliikkeestä	3,6	6,5
Kioskista	2,6	4,6
Huoltamoilta	0,7	1,4
Anniskeltiin baarissa	3,3	3,4
Anniskeltiin ravintolassa	1,9	1,7
Otin kotoa	7,3	7,7
Isä tai äiti osti	12,4	10,3
Sisarukset tai kaverit ostivat	38,7	33,6
Isä tai äiti tarjosi	8,8	8,2
Sisarukset tai kaverit tarjosivat	24,2	16,6
Tuntematon henkilö	6,3	7,1
Muuten	13,3	12,4

Huom. Prosenttilukujen summa ei ole 100, koska nuori on voinut hankkia alkoholia usealla tavalla.

Alkoholijuomien saatavuus vaikuttaa siihen, mitä juomalajeja nuoret juovat. Siiderein ja Long Drink -juomien myynti päivittäistavaraupoissa, kioskeissa ja huoltoasemilla on lisännyt niiden suosiota nuorten keskuudessa. Erityisesti makeat juomat näyttävät maistuvan tytöille.

Nuorten ulkona juominen väheni hieman tarkastelukauden aikana. Se on silti yleisempää kuin missään muussa Euroopan maassa (Hibell & al. 1997). On ilmeistä, että nuorison juonti yleisillä paikoilla on osaltaan saanut päättäjät arvioimaan uudestaan, missä määrin julkinen juominen tulisi sallia.

Valtaosa nuorista saa alkoholijuomansa sisarusilta tai kavereiltaan. Niiden nuorten osuus, jotka olivat vuonna 1999 hankkineet alkoholijuomia itse ostamalla, oli huomattavasti suurempi kuin kymmenen vuotta aikaisemmin (Ahlström 1991). Kioskien ja huoltamoiden oikeus myydä alkoholipitoisia juomia ja niiden lukumäärän huomattava lisääntyminen yhdessä uusien, makeiden siiderein ja

Long Drink -juomien kanssa ovat mitä ilmeisemmin lisänneet nuorten mahdollisuuksia itse ostaa alkoholijuomansa.

Kaiken kaikkiaan kotia voidaan pitää merkittävänä alkoholijuomien hankintakanavana. Niistä nuorista, joille vanhemmat olivat tarjonneet tai ostaneet viime käyttökerran alkoholijuomat, lähes puolet oli saanut alkoholijuomia myös jotain muuta kautta. Toisin sanoen vanhempien hankinnat eivät riitä, vaan nuoret juovat sen lisäksi muuta kautta hankittuja alkoholijuomia.

Vanhempien merkittävä osuus alkoholijuomien tarjoajina ja hankkijoina on hämmästyttävää siksi, että aikuisväestön alkoholipoliittisia asenteita kartoittaneissa gallututkimuksissa vastaajien huomattava enemmistö, 87 prosenttia kantaa ottaneista vuonna 1996, piti alkoholilain viinien ja oluen ostolle säättämää ikärajaa sopivana. Liian matalana sitä piti yhdeksän prosenttia ja liian korkeana nel-

jä prosenttia. Väkevien alkoholijuomien laillista ostoikärajaa piti sopivana 77 prosenttia kantaa ottaneista, liian korkeana 16 prosenttia ja liian matalana kuusi prosenttia haastatelluista. Samassa tutkimuksessa haastatelluilta tiedusteltiin, onko alkoholijuomien ostaminen alaikäiselle mielestänne vakava rikos. Tähän kysymykseen 70 prosenttia haastatelluista vastasi myöntävästi, 26 prosenttia kieltävästi ja neljä prosenttia ei osannut ottaa kantaa (Ahlström & Österberg 1997).

Tupakoinnissa ja alkoholin käytössä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Humalajuominen on edelleen yhtä yleistä kuin vuonna 1995, jolloin suomalaiset nuoret olivat Euroopan kärjessä yhdessä Ison-Britannian ja Tanskan nuorten kanssa. Nuorten laittomien huumeiden käyttö on kaksinkertaistunut, mutta on edelleen vähäisempää kuin monissa muissa Euroopan maissa vuonna 1995 (Hibell & al. 1997).

KIRJALLISUUS

Ahlström, Salme: Nuorten alkoholijuomien hankinta. *Alkoholipoliitikka* 56 (1991): 3, 178-186

Ahlström, Salme & Österberg, Esa: Väestön suhtautuminen alkoholipoliittisiin rajoituksiin 1990-luvulla. *Alkoholipoliitikka* 62 (1997): 1, 3-12

Ahlström, Salme & Metso, Leena & Haavisto, Kari & Tuovinen, Eeva Liisa: Nuorten päihteidenkäyttäjien muutokuvia. Päihdenuoretko yhtenäisen ryhmä? *Alkoholipoliitikka* 61 (1996): 6, 431-445

Ahlström, Salme & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva Liisa: Finnish Country Report for the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD). Käsikirjoitus

Hakkarainen, Pekka: Suomalainen huumeekysymys: Huumeausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1992

Hibell, Björn & Andersson, Barbro & Bjarna-

son, Thoroddur & Kokkevi, Anna & Morgan, Mark & Narusk, Anu: The 1995 ESPAD Report. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs. Stockholm 1997

Partanen, Juha & Metso, Leena: Suomen toinen huumeaalto. *Yhteiskuntapoliitikka* 64 (1999): 2, 1-7

Päihdetilastollinen vuosikirja 1997. Alkoholi ja huumeet. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 1997: 2

Rimpelä, Arja & Vikat, Andres & Rimpelä, Matti & Lintonen, Tomi & Ahlström, Salme & Huhtala, Heini: Nuorten terveystapatutkimus 1999. Tupakoinnin ja päihteiden käytön muutokset. Aiheita -monistesarja 18/1999. Helsinki: Stakes, 1999

Stakesin Tilastot ja rekisterit -yksikön alkoholitilastot vuodelta 1998

Törmäkangas, Kari: Suomen- ja ruotsinkielisten koulujen otannat huumeiden- ja alkoholinkäyttötutkimuksessa Suomessa 1998-1999. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tutkimuslaitos 1998.